

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 70, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 5. MAJ 2009.

POTRAŽITE U KNJIŽARAMA:
Antimemorandum-dum
Nova knjiga Betona

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 19. maja

MIXER

Piše: Branislav Jakovljević

ZMIJSKI CAR

VREME PRIJATELJA

Knjigu Dobrice Ćosića *Vreme zmija* otvara scena susreta autora i patrijarha Pavla: „Danas u podne posetio sam patrijarha Pavla na njegov poziv.“ Poslednji deo rečenice je od ključne važnosti: Ćosić je potreban patrijarhu, a ne obratno. Ovaj asimetričan odnos između samozvanog oca nacije i crkvenog poglavara produbljuje se iz trenutka u trenutak: dok Ćosić mudro čuti, patrijarh brblja kao tinejdžer ošamućen prisustvom estradne zvezde („Patrijarh se raspričao, a ja sam ga slušao pažljivo i ljubopitljivo posmatrao. Proverevao sam mu starost mišljenja“.) Sve, dakle, ukazuje na to da je ovo scena ispovedanja u kojoj političar i pisac ispoveda duhovnika. To je ujedno i scena poklonjenja u kojoj patrijarh skoro da se izvinjava zbog ispada crkvenih zvaničnika, mitropolita Amfilohija i vladike Artemija, protiv Ćosića, koji sa zadovoljstvom primećuje da „patrijarh staje odlučno“ na njegovu stranu, te da izražava žaljenje „što su tako ugledni arhijereji Crkve ispoljili netrpeljivost, uvredili me i naneli štetu sebi i Crkvi“ (8). Što se Ćosića tiče, poredak stvari je kristalno jasan: crkva, taj muzejski eksponat (scena patrijarhove ispovedi dešava se u „pohabanom salonu Patrijaršije“), ne samo da je odvojena od države, već treba da joj služi u skladu sa njenim potrebama.

Ko preživi prve dve stranice Ćosićeve knjige, imaće prilike da pročita izveštaje o čak još četiri susreta sa patrijarhom. Kao da ne može da odoli da se ne pohvali svojim položajem u odnosu na patrijarha, Ćosić već u opisu drugog susreta navodi da mu se ovaj „nekako ispovedao“ (73). Susret 21. jula: „Prekjuče sam razgovarao sa patrijarhom Pavlom na njegov poziv. Opet sami. (...) Pozvao me da ga savetujem.“ (191). Posle nekih desetak dana Ćosić ponovo posećuje patrijarha, opet na njegov poziv, opet da ga savetuje. Tu mu patrijarh do tančina opisuje svoju posredničku ulogu između Miloševića i Karadžića u pripremama za Dejton. Ćosić poletno zaključuje dnevničku belešku: „Radostan sam što smem da zapišem: nas dvojica smo i prijatelji“ (206). Poslednji susret, bar što se ove knjige beležaka tiče, dešava se 24. avgusta, ponovo na poziv patrijarha. I ovog puta razgovara se o politici. Ćosić beleži da „patrijarh nema poverenja ni u jednog vođu opozicije“. Onda prenosi svoju primedbu patrijarhu da se on, pod uticajem vladika Amfilohija i Artemija, previše uvlači u politiku i onda, tobože usput, navodi odgovor svog prijatelja: „Znam, Artemije je politikant“ (208). Da li su patrijarh i Ćosić još uvek prijatelji? A patrijarh i vladika Artemije?

Ana Ćosić Vukić u „Reči priređivača“ objašnjava da je šesti tom *Pišćevih zapisa* dobio naslov po „autentičnoj vesti“ da se u okolini Niša pojavio neobično veliki broj zmija koje, uplašene bombardovanjem, napuštaju svoja podzemna staništa, kao i po imenu „šiptarskog vođe Tačija“ i po biblijskoj simbolici zmije. To nije sve. U spisateljskom naponu, Ćosić opisuje tragove protivavijonske paljbe kao „vatrene zmije“ (53), da bi kasnije „apokaliptične prizore zmija“ (156) povezao sa porazom srpske vojske na Kosovu. Napokon, parabola o patrijarhu Pavlu koja ilustruje Ćosićevu politiku prijateljstva, kao i strategiju vođenja politike u senci, podseća na epizodu iz *Malog princa* Sent Egziperija u kojoj Zmijski car preuzima obrise žrtve koju je progutao.

U jednom zapisu iz vremena NATO bombardovanja Ćosić govori o prolećnom vetru i primećuje da ga samo on čuje zahvaljujući svojim „spisateljskim, profesionalnim ušima“ (76). Kao što postoji profesionalizacija opažaja, tako postoji i profesionalizacija stavova. Ćosić je profesionalni disident i trudi se da to ostane po svaku cenu. Ova pozicija mu daje priliku da bude u pravu i kada to nije, da odstupa od sopstvenih stavova a da ih se u potpunosti ne odrekne, da svoju nedoslednost i protivurečja pretvori u činove hrabrosti i uzvišenog samopregora. Pozicija kajanja je nulta tačka Ćosićevog političkog i moralnog delovanja. Čini se da najviše uživa u sebi kada priznaje krivicu: „Da sam 1989. sa prijateljima osnovao političku stranku – socijaldemokratsku, verujem, ne bi politička sudbina Srbije bila ovakva ... Krivac sam! Mogao sam više politički da delam...“ (79). Ovo inicijalno pri-

MIXER

Branislav Jakovljević: Zmijski car

antiCEMENT

Aleksandar Novaković: Anarhija na točkovima

ARMATURA

Petar Atanacković: Levica danas i ovde-onda

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Međuverski veronauk

BULEVAR ZVEZDA

PANTIĆ, dr Mihajlo

BLOK BR. V

L. Bodroža & T. Marković: Karta srpskog spasa (19)

njega sa lomi, hiljade bivaju pregažene i smrvljene, a on iz svega toga izlazi kriv ali pokajan, „samorasvetljen“, pročišćen i izbrušen. Nedodirljiv i neuhvatljiv.

DEMENTNA DIJALEKTIKA

Ako princip *via negativa* Sv. Dionisija Areopagite i Nikolaja Kuzanskog vodi ka približavanju neizrecivom kroz imenovanje sve-

ga što Bog nije, onda se Ćosićeva politička *via negativa* sastoji od odbacivanja postojećih političkih ideja, da bi se otvorio prostor za spajanje nespojivog: istorijskog arhaizma i ideološkog utopizma. Sa jedne strane, Ćosić tvrdi da „Srbima nisu uzori sveci nego junaci – Miloš Obilić, Kraljević Marko, borci i prkosnici – Jugovići, Starac Vujadin, hajduk Veljko, Stevan Sindelić“ (200). Sa druge, on priziva „novi solidarnistički socijalizam“ koji nazire u „tragediji Srbije“ koja „nagoveštava neminovnost ubrzane entropije zapadnjačke demokratije i njene profilerske civilizacije. Siromašno čovečanstvo će morati da započne neki oblik socijalističke negacije sadašnjeg vladajućeg političkog i ekonomskog poretka“ (88). Ovaj pomen negacije upućuje na Ćosićevu staru strast: dijalektiku. Ona je svuda, opšteprimenljiva, kao pojam i kao metod. Ćosić u detalje opisuje kako je, u odmakloj fazi NATO bombardovanja, predlagao Dejanu Medakoviću, tada predsedniku SANU, da traži prijem kod Miloševića i prenese mu savet „grupe akademika“ da prihvati zahteve Sjedinjenih država i Evropske uni-

Foto: Vesna Jovanović, sa koncerta grupe Goribor

Sećanje bez zaštite

je. Jedan od motiva za ovaj predlog bio je „da se Miloševiću psihološki olakša odluka o kapitulaciji, jer je on učenjen čovek, njegova glava i njegova porodica su u pitanju, treba mu pomoći autoritetom Akademije da donese racionalnu odluku i prihvati zahteve Amerike“ (144). Tako se „grupa akademika“, tih nadstranačkih ličnosti od integriteta, kao mnogo puta pre toga stavlja u ulogu babice u dijalektičkom procesu dovođenja vođe do svesti o istini, te mu tako majeučičkom metodom pomaže da pronađe pravi smer delovanja. Ćosićeva dva omiljena metoda, *via negativa* i dijalektika, susreću se i stapaju u proces koji on, čini se sa izvesnom nasladom, naziva „negativna dijalektika“. Na početku bombardovanja, on mudruje da je Srbiji „sada potreban mesija – pametan i hrabar

je. Jedan od motiva za ovaj predlog bio je „da se Miloševiću psihološki olakša odluka o kapitulaciji, jer je on učenjen čovek, njegova glava i njegova porodica su u pitanju, treba mu pomoći autoritetom Akademije da donese racionalnu odluku i prihvati zahteve Amerike“ (144). Tako se „grupa akademika“, tih nadstranačkih ličnosti od integriteta, kao mnogo puta pre toga stavlja u ulogu babice u dijalektičkom procesu dovođenja vođe do svesti o istini, te mu tako majeučičkom metodom pomaže da pronađe pravi smer delovanja.

Ćosićeva dva omiljena metoda, *via negativa* i dijalektika, susreću se i stapaju u proces koji on, čini se sa izvesnom nasladom, naziva „negativna dijalektika“. Na početku bombardovanja, on mudruje da je Srbiji „sada potreban mesija – pametan i hrabar

izdajnik. Taj paradoks da je spasilac izdajnik, a ne oslobodilac, jeste trijumf negativne dijalektike” (63). U *Negativnoj dijalektici* Adorno napominje da se „mistični impulsi sekularizovani u dijalektici” svode na doktrinu da je svakodnevno i istorijsko od važnosti za ono što tradicionalna metafizika naziva transcendentijom. Ako je tako, zaključuje Adorno, onda se može reći da Aušvic predstavlja krajnji ishod zapadne metafizike. Ćosić krivotvori negativnu dijalektiku kao što krivotvori *via negativu*, jer da je koristi u njenom izvornom, Adornovom značenju, morao bi da se upita da li Ovčara, Srebrenica i Račak predstavljaju krajnji ishod srpske istorije i kulture.

Krivična prijava koju su protiv Ćosića podneli Komitet pravnika za ljudska prava Jukom i Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji zadire upravo u Ćosićevu dementnu dijalektiku ratnih zločina. Ona mu čak donekle čini uslugu jer ukazuje samo na jedan deo ovog mehanizma kojim Ćosić ne samo objašnjava i opravdava bivše, već i priziva nove ratove i nove zločine. Rečenica sa 211. strane Ćosićeve knjige koja, prema tvrdnjama ovih organizacija, izaziva „nacionalnu, rasnu i versku mržnju i netrpeljivost” tek je deo jedne sveobuhvatne „dijalektike” koja se tiče

OVU STRATEGIJU LILIPUTANIZACIJE ZLOČINA SRPSKIH VOJNIH I PARAVOJNIH JEDINICA I POLICIJSKIH SLUŽBI U ODNOSU NA OPŠTU SLIKU SRPSKIH STRADANJA ĆOSIĆ PODIŽE NA NIVO GENERALNOG PRINCIPA OBJAŠNJENJA RATOVA DEVEDESETIH

pre svega zločina koje su počinile srpske jedinice na Kosovu. Ako ovo zvuči paradoksalno, podsetimo se Ćosićevog teksta: „Taj socijalni, politički i moralni talog tribalnog, varvarskog Balkana, uzima za saveznika Ameriku i Evropsku uniju u borbi protiv najdemokratskijeg, najcivilizovanijeg, najprosvetčenijeg balkanskog naroda – srpskog naroda” (211). Nije nimalo slučajno što se u ovoj dugačkoj i rogovatnoj rečenici pominju ne samo Albanci već i Srbi. To je zapravo njena srž, sve ostalo je dimna zavesa koja odvlači pažnju od suštine. Ćosiću je važno da ih veže u čelični zagrljaj zato što bez Albanaca sve ono što su činile srpske oružane snage na Kosovu postaje ogoljeno. Kada je u pitanju Ćosić, ne treba nikada gubiti iz vida njegovu obratnu dijalektiku: „talog” je zapravo zastor kao što je prijatelj zapravo plen. U beleški za 13. jun 1999. zatičemo ga upitanog nad zločinima nad Albancima: „Priča o zločinima srpskih vojnika, mržnji i osveti Srba, toliko je užasna da se mora proveriti. Ja moram saznati kosovsku istinu o Srbima” (167). Stranica koja počinje izjavama o rešenosti da razotkrije zločine koje su činile srpske snage na Kosovu završava se na sledeći način: „Amerika i Evropa su postale saveznice i zaštitnici jednog šovinističkog, agresivnog, varvarskog plemena; one su povele Mali svetski rat protiv Srbije da spasu Kosovo od ‘srpskog etničkog čišćenja’, a ishod njihove pobeđe i razaranja Srbije je ostvarenje ‘etnički čistog Kosova’, ali očišćenog od Srba” (168). Ovu strategiju liliputanizacije zločina srpskih vojnih i paravojnih jedinica i policijskih službi u odnosu na opštu sliku srpskih stradanja Ćosić podiže na nivo generalnog principa objašnjenja ratova devedesetih. Ovaj princip dostiže vrhunac vulgarnosti u Ćosićevom predgovoru knjizi Nikole Koljevića *Stvaranje Republike srpske*. *Dnevnik 1993-1995*, objavljen u isto vreme kada i *Vreme zmija*. Kada je

reč o masakru u Srebrenici, on najpre piše o zločinima jedinica Nasera Orića prema Srbima u okolnim selima i dodaje: „U ovom genocidnom zatiranju srpskog življa učestvovala je masa muslimanskih civila, seljaka. Bio je to 1992. godine pravi masovni pokret Muslimana za ubijanje Srba, za pljačkanje imovine, stoke i paljenje srpskih kuća. Muslimanski seljaci u većini nisu ubijali Srbe oružjem nego sekirama, vilama, pajserima, motkama...” (33). Ako su Srbe istrebljivale mase muslimana, onda su sa druge strane zločine činili pojedinci koje valja osuditi i kazniti. To Ćosiću ne smeta, jer se ionako radi o njegovim ideološkim protivnicima: „Srbin Nikola Koljević je bio obavezan da osudi *četničke zločine*, paljevine i pljačke ‘srpskih dobrovoljaca’ i teritorijalaca po Bosni i Hercegovini” (38). Dakle, sa jedne strane šačice „četnika” i „dobrovoljaca”, sa druge „masovni pokret Muslimana”. Pošto je, prema Ćosiću, osveta glavni činilac međunarodnih odnosa u Bosni, ostaje na čitaocima da sami izvedu zaključke i preduzmu odgovarajuće mere.

FAŠIZAM U JEZIKU

Više nego bilo ko drugi ko se lati pisanja, pisac u osmoj deceniji života trebalo bi da ima pojačanu svest o tome da, kako bi rekao Blanšo, poet „ne nadživljava stvaranje svog dela” već „živi umirući u njemu” (*Prostor literature*). Ono što možda najviše iznenađuje u šestoj knjizi *Pišćevih zapisa* jeste jedna krnja i pomućena svest o sopstvenoj smrtnosti.

U „Promišljanju” („Délibération”, *Tel Quel*, 1979), koje je uz *Kameru lucidu* jedan od poslednjih tekstova koje je objavio za života, Rolan Bart se bavi upravo dnevnikom kao književnim žanrom i kao spisateljskom aktivnošću. Pokušavajući da shvati sopstvene razloge za nevođenje dnevnika, on navodi nelagodnost sa dnevničkom „artificijelnom iskrenošću” i „umetničkim mediokritetstvom ‘spontanosti’”. Bart zaključuje da je pisac, pišući dnevnik, osuđen na simulaciju. „Pribegavajući ‘najdirektnijoj’ i ‘najspontanijoj’ formi pisanja, ja zapravo postajem najnespretniji šmirant”. Ćosić je svestan bar jedne stvari koje je svestan i Bart: da je vođenje dnevnika stvar dnevne rutine, a ne spisateljske strasti. Čini se da ono što u samom žanru dnevnika odgovara Ćosiću jeste forma nabiranja: kao što ni jedan dan ne dolazi sam, tako ne dolaze sami ni protivnici Srbije (i, naravno, samog Ćosića). Klinton, Bler, Šreder i Širak uvek dolaze zajedno, kao što uvek u paru idu „mudžahedinska Bosna” i „ustaška Hrvatska” ili „mondijalisti” i „NATO intelektualci”. Posle nabiranja umrlih savremenika, zaključuje: „Nagon za pisanjem me na to doziva nje mrtvih primorava” (190). U sceni sahrane Pavla Ivića nalazimo ga diletantski „nagnutog nad rakom”, a pred kraj knjige, dakle na ivici jedne druge provalije, zaključuje: „U meni se psihološki stabilizuje svest o svom kraju. Ja sam čovek minulog doba. Sve moje je prošlost. I ja sam kao pisac – prošlost” (238). Ovo je pre podsećanje na sebe nego zapitanost nad sobom. Zapravo, jedina refleksija ovde jeste korespondencija između sebe i jednog opšteg „tragizma”, koji čini lajtmotiv ovog i mnogih drugih Ćosićevih dela. Tragedija je fi-

gura kojom Ćosić povezuje izuzetnost nacije sa izuzetnošću pisca: sa jedne strane, „biti Srbin, to znači biti istorijski nesrećan čovek” (117), a sa druge „tamna, iracionalna žudnja i strast za veličinom nesreće” sadrži se u „prirodi piščevog dara” i „hrani njegov stvaralački nagon za tragičnim događajem i doživljajem” (81). Još neubedljivije od Ćosićevih političkih i istorijskih analiza deluju ova razmišljanja o tragediji i „tragizmu” zapisana u dnevniku, tom žanru koji, kako tvrdi Bart, ne postavlja tragično pitanje „Ko sam ja?” već komično „Jesam li?”. „Komičar, komedijant – to je pisac dnevnika”.

U komentarima na Bartov tekst, Žerar Ženet zaključuje da postoje tri vrste dnevnika: dnevnik dokument (Tolstoj), instrument (Kafka), i monument, odnosno delo samo po sebi. Ovom poslednjem pripada Ćosić. Priređivač *Vremena zmija* Ana Ćosić Vukić govori o *Pišćevim zapisima* kao o „svojevrsnom intelektualnom romanu sazdanom od dokumentarne građe” (253). Glavni protagonist ovog romana-momumenta je sam Ćosić, i otud njegovo komično i pozersko „Jesam li?”. Zanesen ovim pitanjem, pisac-protagonist ne doseže do svesti o Drugom: Drugom u politici (Albanci, Muslimani, Hrvati, politički neistomišljenici), seksualnom Drugom („frustrirane ženturače”, str. 107) i Drugom u pisanju (čitalac). U ovom nipodaštavanju Drugog susreću se i preklapaju Ćosićev politički i spisateljski projekat. Ispražnjeno mesto Drugog popunjava roman-monument, kao što svakog dana sveske dnevnika ispunjava tekst koji potvrdno klima glavom: „Jesam, samo utoliko što Drugi nije”. Ćosić simulira zapitanost nad smrću, tim apsolutnim Drugim, tako što zauzima pozu, kako sam kaže „borbenog pesimiste” (259). Ona se ne ogleda samo u tezama o tragizmu, već u izvesnoj zgađenosti koja prožima svaku pojavu i svako opažanje. Ovaj mračni pogled na svet zjapi sa svake stranice, gotovo iz svake rečenice: „prezirem ovu nepatriotsku, asocijalnu i amoralnu beogradsku omladinu” (105); „noćas možda jarkije nego u Malom svetskom ratu mene slamaju crne slutnje, mračne vizije budućnosti Srbije i srpskog naroda” (194), a tri nule u 2000 stoje za „WC-TOILET-CLOSET, iz kojeg ne smrde organske materije, nego fini smrad nekih hemikalija... Nula je semiotički znak totalnog nihilizma” (241), i tako dalje, *ad nauseum*. Bart piše: „Depresija, strah, anksioznost: vidim smrt voljene osobe i paničim, itd. Takva imaginacija je sušta suprotnost veri. Jer, stalno zamišljati neizbežnost katastrofe znači stalno je prihvatati: izgovoriti je znači u isto vreme je nametati.” Onda dodaje u zagradi: „to je fašizam u jeziku” ■

Integralna verzija teksta na www.elektrobeton.net

Foto: Dusan Đorđević

Ćosić ovo nikada nije radio

preplitala sa ličnim „tripom” Fantoma, ali i na neki način najavio razgovore sa učesnicima događaja koji su „filovali” igranu strukturu. To je bio mudar potez jer bi potpuno igrani film (*Fantom* „u totalu” ima 82 minuta) morao da sadrži dodatna objašnjenja o Vasiljeviću, njegovom životu, prijateljima, njegovu predistoriju dečka skromnog imovinskog stanja, „pozajmljivača” kola koji je sa svog Banjičkog venca često odlazio na komšijsko Dedinje, obijao kola bogatih, vozio ih jedan dan a onda ostavljao ili čak vraćao nazad.

Naravno, ovakav pristup je zahtevao i izvesnu stilizaciju glavnih aktera. Tako je Fantom Milutina Miloševića povučen, enigmatičan momak koji bez volana izgleda pomalo nesiguran na asfaltu, ali

antiCEMENT

Piše: Aleksandar Novaković

ANARHIJA NA TOČKOVIMA

Beogradski fantom (2008), Režija: Jovan B. Todorović

Urbana legenda o beogradskom Fantomu, alijas Vladi Opelu Vasiljeviću, konačno je zaživela u kolažnoj dokumentarno-igranoj formi. Iako inspirativna i zahvalna za obradu, ona je morala da čeka čitavih trideset godina, što nije čudno s obzirom da mnogi podaci iz naše znamenite istorije i dalje čekaju „svog reditelja”. Čovek koji je deset letnjih noći 1979. godine, u vreme Titove posete Samitu nesvrstanih u Havani, svojim bravurama izazivao ovacije Beograđana okupljenih na Slaviji, pre Todorovićevog filma spomenut je samo jednom i to kratko, u kultnom *Davitelju protiv davitelja* kao jedan od ekskluzivnih predstavnika kriminalnog miljea prestonice. No, u ovom ostvarenju je priča o Fantomu podignuta na nivo koji nadilazi sukob dobra i zla ili glorifikacije bilo policajaca bilo prestupnika.

MISTERIJA FANTOM

Uvodeći nas u film kroz Titov govor o „čvrstoj ruci” SKJ koja treba da usmerava narod, za kojim je usledio dokumentarac o dočeku Maršala, sa sve patetičnom „Zemljo moja” grupe „Ambasadori” u pozadini, reditelj je od prvog kadra postavio okvir za „širu priču”, političku i ideološku, koja se

BETON BR. 70 DANAS, Utorak, 5. maj 2009.

i dovoljno neupadljiv da može da ukrade policijski toki-voki i nestane u gomili. Zanimljivo je da Todorovićev glavni junak ne izgovara ni jednu jedinu reč u toku filma što mu dodaje na tajnovitosti. Jedino što znamo o njemu je da je ukrao jedini „porše“ u gradu (vlasništvo tenisera Ivana Plečevića) i da, bravurozno vozeći, izaziva policiju u plavim „stojadinima“ a svoje egzibicije redovno najavljuje novinarima radija Studio B. Ah, da, nimalo slučajno, na zidu Fantomove sobe je poster Stiva MekKvina iz filma *Le Man* u kojem je igrao automobilistu koji vozi, pogodili ste, „porše“. S druge strane su policajci, „chain smoker“ starog kova. Glavni inspektor (Radoslav Milenković), stvoren je po uzoru na policajce iz američkih filmova baš kao i nekonvencionalni mladi kolega, u „zvonce“ spakovani Dušan Živković Fando (Marko Živić) za volanom „ford granade“. Glavnom junaku niko ne može da izađe na „crtu“, ni neadekvatno opremljena policija, ni sam Fando koji u trenutku nemoći pred superiornijim vozačem puca na „porše“. Samo zahvaljujući potkazivaču policija uspeva da uhvati Vasiljevića, a ako svemu dodamo i „devojku iz kraja“ koja je „izdaleka“ zaljubljena u glavnog junaka, shvatamo da je u skladu sa stilizacijom neminovno i korišćenje film-skih stereotipa.

Sa čvrsto određenim kalupima i jasnom dramaturgijom nekog većeg negativnog iskakanja među glumcima nije moglo biti jer igrani deo *Fantoma* je upravo to: policijska jurnjava kolima sa blagim ukusom politike. Scene jurnjave po pustim beogradskim ulicama snimljene su snažno i precizno, bez sagrađenja o tehničko umeće i odlično se uklapaju u stilizaciju, mada se pokatkad mogu videti neki neizbežni i neuklonjivi znaci današnjice kao što su zeleni tramvaji uvezeni iz inostranstva, „parčence“ McDonaldsa na Slaviji ili žuti znak menjačnice kod hotela „Slavija“. No, ove omaške ne mogu bitno uticati na konačan utisak o igranom delu filma.

ARMATURA

Piše: Petar Atanacković

LEVICA DANAS I OVDE-ONDE

Marksizam nije prevaziđen, jer nisu prevaziđeni problemi kojima se marksizam bavi.
Žan-Pol Sartre

Dometi levice u savremenom svetu, ako ćemo biti potpuno iskreni, nisu preterano veliki. To naročito važi ukoliko se ti dometi mere onim merilima koja su bila aktuelna npr. 1917-1918 ili 1936. godine: prosto, revolucija baš i nije na pragu, ponajviše zato što su *prezreni na svetu* suviše zabavljeni potrošnjom i kapitalističkim spektaklom. Levica više služi kao korektor rada vladajuće političke klase, ponekad utiče na poboljšanje funkcionisanja sistema, a sve ređe ozbiljno dovodi u pitanje njegovu suštinu. Velike leve partije – čast izuzecima – potpuno su se odvojile od društvene svakodnevice, a ona levica na margini u stanju je da podstiče i vrši transformacije isključivo na lokalnom nivou. Pa ipak, bilo da je reč o 15 socijalističkih partija u Francuskoj, *Die Linke* u Nemačkoj, anarhosindikatu u Španiji, komunistima u Italiji...., javna scena svakog razvijenog društva nezamisliva je bez leve alternative. Ako ni zbog čega drugog, barem zato što kada desnica postane jedina alternativa, onda sistem ostaje bez bilo kakve stvarne alternative.

Jednostavno govoreći, levica je tu da prepozna stvarne društvene probleme i da ih stavlja pred oči javnosti, bila ova u mogućnosti da ih reši ili ne, jer identifikovanje problema predstavlja prvi korak ka njihovom rešavanju. Levica je tu da upozorava i kritikuje, koristeći se pre svega svojim nadaleko poznatim oružjem kritike, ali kada ureba i kritikom oružjem... Levica, a ne desnica, jedina može da zahteva povratak otuđene politike društvu – desnica veruje u *volksgeist* i slične babaroge. Samo levica na pravi način može da zastupa interese radnika – dakle, svih nas koji svakodnevno ginemo na svim mogućim poslovima, ma kako imbecilni bili; desnica ne zastupa radnike kao takve – ona poznaje samo britanske ili francuske, srpske ili hrvatske radnike i huška ih jedne protiv drugih. Upravo levica ne prestano ukazuje na činjenicu da se planeta, i svi mi zajedno sa njom, nalazimo na rubu uništenja – desnicu baš briga za planetu, osim ako se to ne odnosi baš na njen nacionalni komad Zemlje.

NE ČEKAJUĆI SOCIJALIZAM

Stoga ne treba da iznenađuje neprestano postavljanje pitanja budućnosti, tj. izgleda za budućnost onoga što se podvodi pod zajednički naziv *levica*. To se pitanje postavljalo x puta do sada, u svakom mogućem trenutku, na različitim mestima, raznim povodima. Pitali smo se da li i dalje važi podela na levicu, centar i desnicu? Šta je identitet savremene levice? Kakva je metodologija najprikladnija aktuelnom trenutku? Ko je subjekt („ciljna grupa“) implementacije levičarskih ideja u delo? Da li je pravi put reforma, ili možda revolucija? Treba li ići

Slobodanu Homenu

Našao si Dražin grob? Baci kosku!

Boris Tadić

Foto: Vesna Jovanović, sa koncerta grupe Goribor

Rovokopač alternative

korak po korak sledećih 300 godina, ili dići sve u vazduh za tri dana? Toliko pitanja, a tako malo zadovoljavajućih odgovora...

U teorijskoj ravni sve su to „strašni“, gotovo nerešivi problemi, ali u svakodnevnoj praksi situacija je ipak nešto drugačija. Širom planete milioni ljudi – dakle, još uvek manjina, ali manjina koja je sve brojnija – žive ili pokušavaju da žive svoju verziju socijalizma. Samoupravni kolektivi, zajedničko stanovanje i radnička kontrola proizvodnje, autonomni kulturni i omladinski centri, nezavisni mediji, slobodne škole i univerzitete, fairtrade, freecycling... *You name it, we have it!* Sve su to pokušaji nečeg drugačijeg, pokušaji da se na mikro nivou ostvare ideje slobodnog i pravednijeg društva – dakle, sada i ovde, a ne u nekoj dalekoj i nesagledivoj budućnosti. Naravno, rezultati svega spomenutog nužno su ograničeni i protivurečni, što je uslovljeno uticajem društvenog okruženja – tj. kapitalizma, i samog baziranog na protivurečnostima – na ovakva stremljenja. Naravno da nas uzgajanje organske hrane, skvotiranje napuštenih stračara ili povremeni štrajkovi neće prevesti „iz carstva nužnosti u carstvo slobode“, ali kakva je alternativa? Treba li se prepustiti uživanju u lagodnostima kapitalizma i tek povremeno otkukati nešto povodom onih njegovih nelagodnih strana? Ostaje li nam da čekamo da se odnekud pojave revolucionarne mase i poteraju nas u srećnu budućnost? Socijalizam se ne čeka, on se živi svaki dan. Uostalom, sve je stvar izbora! Levica barem još uvek veruje u pojedince i važnost njegovog individualnog odabira: ukoliko taj odabir bude pogrešan, tim gore po njega, ali krivica je samo i isključivo njegova. Poznato je već da zlo pobeđuje onda kada dobri ljudi ne urade ništa da mu se suprotstave...

IZMEĐU DESNICE I DESNICE PLUS

Primenjeno na situaciju u Srbiji, sve ovo ne znači ništa. Pojedinaac se ovde ništa ne pita, jer se i ne priznaje – jedino je kolektiv važan, *kollektiv über alles, bre!* Spomenuto zlo trijumfovalo je ovde odavno, pa mu stoga preostaje jedino da s vremena na vreme potvrdi svoj uspeh, čisto da se ne zaboravi. I spomenuti dobri ljudi iščezli su bez traga a kapitalizam, socijalizam i ludnica njihovog konflikta posto-

je još samo kao karikatura. Jer sama stvarnost sve više dobija karikaturni obris. Kapitalizam je ovde drugo ime za jednu kompaniju, a zastupanje levičarskih ideja podrazumeva majicu sa Čeoim likom, roštilj za 1. maj i kupovinu isključivo domaćih proizvoda u marketima (koji su vlasništvo spomenute kompanije). Uostalom, čitava tradicija i kapitalizma i levih alternativa kapitalizmu u Srbiji imala je čudnu putanju, pa prema tome aktuelna situacija i nije mogla biti znatno drugačija. Zato ne treba da iznenađuje pojava raznih kvazi-levičarskih časopisa, grupa i partija, koje uporno pokreću neki lobotomizirani tipovi, sve same nepriznate vođe naroda, zapamćeni i kao intimni prijatelji drugarice Mire.

Budimo otvoreni: ono što danas u Srbiji imamo na javnoj sceni kao levo, u „normalnom svetu“ obično se prepoznaje kao ekstremna desnica. Politički program koji uključuje podelu na niže i više narode i rase u Evropi se obično naziva rasističkim i fašističkim, dok je u Srbiji to levičarski program *par excellence*. Pokret koji za svoj cilj postavlja državnu ekspanziju na račun suseda i „humano preseljenje“ manjina samo je ovde socijalistički, dok je na drugim meridijanima to nedvosmisleno nacistički pokret. Privatno vlasništvo nad planinama i rekama, čitavim selima i njihovim stanovnicima u bilo kom delu sveta definiše se kao feudalizam; u Srbiji za to postoji dobri stari termin „antiglobalizam“... Dakle, u Srbiji se politička i javna scena deli na *desnu* i *desnu plus* opciju.

U takvim okolnostima, može li neko još uvek misliti da je pitanje „treba li nam levica“ depasirano? Ne mislim pri tome na „jednu snažnu socijaldemokratsku partiju“, koja se toliko priželjkuje, tim pre jer je imamo (i to na vlasti), naravno u karikaturnoj formi. U vidu imam levicu u pravom smislu te reči, levicu kojoj odbrana Kosova nije definicija socijalne pravde, a podrška drugu Ahmadinedžadu nije viđenje internacionalizma. Bez takve levice, treba to opet naglasiti, desnica postaje jedina alternativa u društvu, a onda sistem nema alternativu. Ali sa nakaradnim sistemom kao što je srpski, desni ekstremizam može postati stvarna alternativa. Tada će nam još ostati da sačekamo dolazak nekog „velikog simplifikatora“ i onda ■ ■ ■

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

MEĐUVERSKI VERONAUK

(iz pesmarice Vasilija Kačavende, episkopa zvorničko-tuzlanskog i predsedavajućeg Međureligijskog vijeća Bosne i Hercegovine)

Da svak svakog toleriše,
Svom pastiru svak da siše,
Da svakome lepo prija
Međuveraska religija.

Da se nađe prava mera,
Svak da svoje stado tera,
Da se širi jedna vera
U bezgrešnost sva tri klera.

Da se ceni kapa svaka:
Na budali kamilavka
Ko i mitre, ahmedije
Ispod kojih mozga nije.

Da u svakoj veri popa
Tuđeg štuje episkopa,
Da reisu nema frenda
Ko što mu je Kačavenda.

Da se sad u miru shvata
Svetost našeg prošlog rata:
Da to Božja volja bude
Kada Đavo nosi ljude.

Da u slavu takve volje
Svuda niknu bogomolje:
Da Orlović Fati prija
Njena prokleta avlija ■

Povodom gostovanja cenjenog profesora Mihajla Pantića u rubrici Bulevar zvezda, organizujemo malu rasprodaju njegovih remek-dela po povlašćenim cenama. Ukoliko pozovete u narednih pola sata i naručite bar jednu knjigu dr Pantića, dobijate na poklon pribor za pecanje u mutnom. Mušterije nisu u obavezi da kupljene knjige pročitaju. U ponudi imamo sledeće naslove:

- *Ovoga puta o folu* (priručnik za folirante)
- *Ako je ko udav* (dnevnik dosade)
- *Najlepše bas-deonice Mihajla Pantića* (kako postati deoničar)
- *Žena u muškom bikiniju* (uvod u melanholiju propuštenog ručka)
- *Puzzle* (slagalica u boji sa motivom ribarske barke)
- *Kiš: esej-lakirovka* (ritualni ples na grobu)
- *Kapetan međusobne plovidbe* (kako sam postao Titanik)
- *Wonder u čudu* (monotoni mirakul)
- *Urvnilovka je upravo u toku* (olovka piše li-belom)
- *Kum Vavilona* (kako napraviti književni klan)
- *Ne mogu da se setim jedne rečice* (fragmenti alaskе nostalgije)
- *Hronika robe* (groza marve, prodajna izložba)
- *Iskušenja traženosti* (celebrity-ispovest)
- *Novi prilozi za savremenu srpsku poeziju* (od Bečkovića do Despotova, deklaracija o pomirenju)
- *Čitanje mode* (priručnik za preživljavanje)
- *Orderističko tripovedanje* (čuvar reda i mira u srpskoj književnosti)
- *Šta sve čitam i šta mi to treba* (kako sam se pročitao)
- *Sedmi dan čosave* (istinite priče o depilaciji)
- *Smet iza smeta* (snežni novobeogradski čovek na prkosima)
- *Protiv glistematičnosti* (ispovest varalice sa udice)
- *Butros posle* (poetički gali-matijas)
- *Tortura teksta* (spisateljsko-inkvizitorska metoda)
- *Novobeogradsko biće* (anatomija urbane gorile)

BLOK BR. V

Muke po Borisu: I Sretenjski i Žabljčki (150 ili 0 poslanika)

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

PANTIĆ, MIHAJLO

PANTIĆ, dr Mihajlo (Beograd, 10. 6. 1957), *homo univerzale*. Izvorno kroatolog, ali i sr-bolog, bugarolog, bosnolog, u poslednje vreme književno zanet pitanjima *bola* i *sr-ca*, pa prema tome i kardiolog. Sve školske i akademske radnje obavio je u Beogradu. Diplomirao je na Filološkom fakultetu 1981, gde je doktorirao dvadesetak godina ka-snije sa temom „Modernističko pripovedanje – srpska i hrvatska pripovetka/novela 1918–1930“. U međuvremenu se posvetio književnoj karijeri koju je započeo *iskuša-vajući sažetost* (*Hronika sobe*, 1984; *Vonder u Berlinu*, 1987), da bi kasnije postao je-dan od najlogoreičnijih kritičara i pisaca novijeg doba. Veoma rano je shvatio da moć ne leži u književnom autsajderstvu nego u institucijama, pa je stoga odlučio da brižno neguje *image* institucionalizovanog autsajdera, *cool* momka iz novobeogradskih blo-kova kome je *new wave* deo lokalne mitologije kao Dobrici Ćosiću Prerovo ili Radova-nu Belom Markoviću Lajkovac. S druge strane, bavljenje kritikom kao i mesto asisten-ta na hrvatskoj književnosti, omogućili su mu da se etablira kao arbitar književne ele-gancije. Kako je umeo da „očara“ studente svojim iskoracima u *rock’n’roll*, kompara-tivnim predavanjima o Džoniju Štuliću i Davidu Albahariju, isto tako je počeo da oba-ra s nogu i akademike, pokazujući vanredan sluh za njihovu *liru*. Teorijsku obradu de-la Antonija Isakovića obrazložio je dugom prema sopstvenoj porodičnoj partizanskoj prošlosti. No njegov sentiment se time nije iscrpio. Kasnije su došle druge zajedničke uspomene, od ribolova (Danilo Nikolić) do vučarskih procesija (R. P. Nogo). Zadi-vljuje dr Pantićev postmodernistički marš kroz institucije: od urednika u *Književnoj reči* i *Književnim novinama*, *Svetog Dunava* i *Alexandrie* do *Književnog glasnika*, *Sara-jevskih sveski* itd. Uređivao je edicije „Albatros“ (IP Filip Višnjici) i „Pan“ (Otkrovenje). O njegovoj želji za apsolutom možda najbolje svedoče funkcije urednika edicije „Prva knjiga“ Matice srpske i predsednika Komisije za dodelu nacionalnih penzija (od 2006). Neizbežan kao Mojra, dr Pantić nastavlja da raspređa srpsku književnu paučinu, dela-jući uvek na više frontova. Tako je kao potpredsednik PEN-a i SKD-a zadužen za promo-ciju srpske književnosti na svetskim sajmovima (na kojima se književno nadžnjeva sa Goranom Petrovićem), za selekciju „Sto slovenskih romana“, ili za priređivanje anto-logija, u čemu drži ubedljivo prvo mesto u regionu. Njegov sportski duh bivšeg basketaša ne dozvoljava mu da se povuče ni iz jednog posla. Bio je član svih književnih udru-ženja, zvaničnih i nezvaničnih. Glavna kritičarska crta dr Pantića je *uravnulovka*. Go-vori podjednako dobro o Nebojši Jevriću i Nenadu Veličkoviću. Vrlo često, na istoj ra-zini tumači D. J. Danilova i Jovana Hristića, *Simfoniju Vinaver* Milovana Vitezovića i *Enciklopediju mrtvih* Danila Kiša. Jedan je od glavnih aproprijatora Kišove po/etike, koju je *pripitomio*, primenjujući je na sve što se kreće književnom scenom, bilo da je reč o „postmodernisti“ Miru Vuksanoviću (koji ima *mozaični pogled muve*) ili Marku Vidokoviću i Marčelu. Dr Pantić se gnuša „nove kriptopolitičke instrumentalizacije književnosti“ i „niskotarifne intelektualne prostitucije“ u kritici koja sve „reklamira kao vrhunsku vrednost“. Savremenu scenu u Srbiji vidi kao liberalizovano tržište knji-ga bez nekih dubljih problema. Zagovara povećanje broja nagrada. On je podjednako omiljen u *Vremenu* i *NIN-u*, na akademskoj i NGO sceni. U *Peščaniku* je svojevremeno najavljivao kao „čovek zlatnog preseka“. Kolege iz regiona ga vide kao čoveka od po-verenja, koji im potom bez stida „izveze“ Sanju Domazet. Teško je odoleti njegovoj (melanholičnoj) harizmi. Pristajući na marginalizaciju hrvatske književnosti na Ka-tedri za srpsku književnost, dr Pantić se povukao na „bezbednu“ teritoriju bugarske literature. Njegova bibliografija raste iz dana u dan. Sada broji preko 800 jedinica ■